

راهنمای منابع خطی اسلامی و ایرانی در کتابخانه‌های بریتانیا^۱

کیانوش بیانی

طی سده‌های اخیر، بسیاری از آثار ایرانی و اسلامی به دلایل مختلف از جمله بی‌اعتنایی و عدم توجه کافی به ارزش واقعی آنها، و یا تحت تاثیر شرایط ناپایمان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی هر عصر؛ به طرق مختلف چون اهدا، خرید از واسطه‌ها، و یا سرقت و غنایم جنگی و تاراج و نظایر آن، به دیگر کشورها و بخصوص به کشورهای اروپایی و مراکز علمی و هنری آنان انتقال یافته است. اصولاً پس از آنکه اروپاییان پی به میراث علمی مسلمانان بردند، به طرق مختلف در صدد گردآوری نسخه‌های خطی از آثار عربی و فارسی و سایر زبان‌های شرقی برآمدند و کتابخانه‌های مهم اروپا مملو از کتابهای خطی اسلامی گردیدند.^۲ صرف نظر از راههای گوناگون نقل و انتقال نسخه‌های شرقی به غرب در طی سده‌های گذشته، واقعیت امر آن است که هم‌اینک این نسخه‌ها در اختیار این مراکز قرار دارند و هم در آنجا به حیات خود ادامه می‌دهند. این مجموعه‌ها چه به لحاظ تعداد و چه به لحاظ محتوی مهم بشمار می‌آیند. گاه شمار نسخه‌های موجود در این مراکز به چندین هزار می‌رسد و گاه فقط به تعدادی انگشت‌شمار برمی‌خوریم که مجموعه‌ای بسیار کوچک را در گوشه‌ای از کتابخانه تشکیل می‌دهند. برای برخی از این مجموعه‌ها فهرستهایی مفصل تهیه و تدوین شده است. برخی فقط دارای فهرستهایی مختصر هستند و برای برخی دیگر - یعنی برای غالب آنها - هنوز فهرستی تهیه و تدوین نشده است. به هر صورت، قدم نخست در شناسایی ذخائر مکتوب و شناساندن و معرفی علوم و دانش‌های بی‌بدیل و عظیم نهفته در این آثار، اطلاع از وجود این مراکز و آگاهی از کم و کیف مجموعه‌های شرقی موجود در هر یک از آنها است.

نوشته حاضر به معرفی مجموعه‌های شرقی موجود در کتابخانه‌های انگلستان می‌پردازد. انگلستان از جمله کشورهایی است که به لحاظ دارا بودن مجموعه‌های شرقی - اعم از خطی و چاپی - حائز اهمیت است و طبعاً اطلاع از محل نگهداری آنها، برای پژوهندگان میراث مکتوب اسلامی و ایرانی، مهم به شمار می‌آید.

در این مقاله، مجموعه‌های شرقی موجود ذیل نام هر یک از شهرهای انگلستان - که به ترتیب حروف الفبا تنظیم یافته - معرفی شده است. به طور کلی، هر مدخل شامل اطلاعات مربوط به نشانی، شماره تلفن، شماره نمابر و نشانی وب سایت اینترنتی و سپس توصیفی کوتاه از کم و کیف منابع و آثار موجود در آن مجموعه است.

داد و مجموعه‌های از منابع معماری، تاریخ و سفرنامه‌ها گردآورد. دستنویس خاطرات و دفترهای یادداشت وی هنوز باقی است.

آبریستویث Aberystwyth

کتابخانه ملی ویلز

National Library of Wales,
Penglais, Aberystwyth, SY23 3BU

Tel: +44 1970 632 800

Fax: +44 1970 615 709

e-mail: holi@llgc.org.uk

Web: <http://www.llgc.org.uk>

کتابخانه ملی ویلز بالغ بر ۴/۰۰۰/۰۰۰ جلد منابع چاپی را در خود جای داده است. این کتابخانه بخش مجزایی برای مجموعه منابع اسلامی و شرقی و مجموعه‌های ویژه منابع خطی اسلامی و شرقی در نظر گرفته و این منابع در مجموعه اصلی نگهداری می‌شود. تعداد تقریبی کتب شرقی و اسلامی این کتابخانه عبارت‌اند از:

۱. کتب تاریخی، جغرافیایی و متون اسلامی ۱۰۰۰ جلد. برخی چاپ قرن نوزدهم اما عمدتاً در قرن بیستم چاپ شده‌اند. تعداد زیادی از منابع نیز مربوط به خلیج فارس است.

۲. زبانها و ادبیات شرقی ۲۰۰۰ جلد. تاریخ چاپ آنها از قرن هفدهم تا بیستم است. یکی از مجموعه‌های مهم این بخش مجموعه‌های ت. وتون دیویس (T. Witton Davis) است که منشاء و مآخذ بسیاری از آثار فرانسوی، آلمانی و انگلیسی قرن نوزدهم است. برخی از مجموعه‌های کوچک‌تر این بخش عبارت‌اند از:

الف. کتب دستور زبان عبری و فرهنگ‌نویسی: ۳۰۰ جلد.

ب. کتب دستور زبان عربی و فرهنگ‌نویسی: ۲۵۰ جلد.

ج. کتب زبان و ادبیات فارسی: ۲۵۰ جلد.

۳. مذاهب اسلامی: ۱۰۰۰ جلد. عمدتاً مربوط

آبردین ABERDEEN

کتابخانه دانشگاه آبردین

Aberdeen University Library,
Queen Mother Library, Meston Walk,
Aberdeen AB24 3UE.

Tel: +44 122 4272580

Fax: +44 122 4273956

Email: library@abdn.ac.uk

Web: <http://www.abdn.ac.uk/diss/library>

دانشگاه آبردین فاقد دپارتمان ویژه مطالعات اسلامی است اما در دپارتمان الهیات، زبان‌های عبری و عربی و برخی زبان‌های سامی تا سطح پیشرفته تدریس می‌شود. کتب جدید و کتب درسی آموزش عبری و عربی با رده‌بندی دیویی در کتابخانه اصلی نگهداری می‌شوند اما مجموعه‌های جدیدی برای کتب مربوط به مطالعات زبان عربی و اسلامی وجود ندارد. در مجموع در این کتابخانه ۸۰۰ نسخه کتب مربوط به مطالعات اسلامی، ۱۰۰۰ نسخه مربوط به مطالعه دین و تاریخ یهودیت، ۵۰۰ نسخه مربوط به مطالعه زبان و ادبیات یهود و ۲۰۰ نسخه مربوط به سایر زبان‌های خاورمیانه نگهداری می‌شود.

در اینجا نسخه‌های چاپی فراوانی از تورات‌های قرن ۱۵ میلادی موجود است. همچنین یک نسخه خطی از تورات به تاریخ ۱۴۹۳ که به دست یک یهودی - شاید شخصی به نام ناپل (Naples) نوشته شده است. همچنین در این دپارتمان مجموعه‌ای از ۲۳۱ نسخه از نخستین کتابهای چاپی وجود دارد که تعداد ۱۵ نسخه از آنها ترجمه متون عربی عمدتاً علمی، ریاضی و نجوم است.

مجموعه روبرت ویلسون (Robert Wilson) این کتابخانه دارای نسخه‌های خطی و چاپی است. ویلسون سفرهای زیادی به خاورمیانه و خاور نزدیک صورت

بیشتر میناتورها و نسخه‌های خطی فارسی و هندی این کتابخانه نیز در همان قرن ۱۹ به مجموعه کتابخانه راه یافته است. علاوه بر این پیوسته بر کتب فارسی، عربی و ترکی و ... این کتابخانه افزوده می‌شود. تعداد کتب خطی و چاپی فارسی این کتابخانه را به ترتیب ۲۵۳۰ نسخه و ۶۰۰۰ جلد، تعداد کتب خطی و چاپی عربی این کتابخانه را به ترتیب ۲۳۵۰ نسخه و ۱۴ / ۰۰۰ جلد، تعداد کتب خطی و چاپی ترکی این کتابخانه را به ترتیب ۴۸۰ نسخه و ۱۷ / ۰۰۰ جلد ذکر کرده‌اند. این کتابخانه همچنین دارای کتب خطی و چاپی به سایر زبانهای شرقی نظیر ژاپنی، چینی، گرجی، عبری، اردو، کردی و ... است.

کتابخانه کلیسای مسیحی

The Library Christ Church OXFORD OX1 1DP
United Kingdom

Tel: +44 1865 276169

Email: library@christ-church.oxford.ac.uk

Web: <http://www.chch.ox.ac.uk/library/>

این کتابخانه - بعد از کتابخانه بادلیان - دارای قدیمی‌ترین کتب در مجموعه‌های دانشگاه آکسفورد است. بیش از ۱۰۰ / ۰۰۰ جلد از کتابهایی که در مخزن این کتابخانه نگهداری می‌شود شامل کتبی است که پیش از سال ۱۸۰۱ میلادی منتشر شده است. این کتابخانه دارای حدود ۵۰ نسخه خطی شرقی است. از این تعداد ۲۹ نسخه خطی به زبان عربی است از جمله ۴ نسخه قرآن که قدیمی‌ترین آنها متعلق به قرن نهم هجری و نیز دارای یک نسخه ترجمه انجیل به زبان عربی است.

به قوانین شرع اسلام. در میان قرآن‌های موجود در این مجموعه، اولین چاپ عربی قرآن توسط هینکلمان (Hinkelman) که در هامبورگ به سال ۱۶۹۴ منتشر شده و ترجمه انگلیسی قرآن با عنوان "The Alkoran" توسط سیر دو رایبر (Sieur Du Ryer) چاپ لندن به سال ۱۹۴۹ در این کتابخانه قرار دارد.

آکسفورد OXFORD

کتابخانه بادلیان

Bodleian Library,
Broad Street,
Oxford OX1 3BG

Tel: +44 1865 277180

Fax: +44 1865 277105

Email: admissions@bodley.ox.ac.uk

Email: bodleys.librarian@bodley.ox.ac.uk

Web: <http://www.bodley.ox.ac.uk/>

این کتابخانه در سال ۱۵۹۸ تأسیس شده و خدمت‌رسانی به عموم را در سال ۱۶۰۲ آغاز کرده است. موسس آن، سر توماس بادلی Sir Thomas Bodley (۱۵۴۱-۱۶۱۱) است. این کتابخانه از بدو تأسیس به گردآوری منابع مورد نیاز جهت پشتیبانی از مطالعات شرق‌شناسی اقدام کرده است. کتابخانه بادلیان خود شامل ۹ کتابخانه از جمله، کتابخانه حقوق، کتابخانه موسسه مطالعات هند، کتابخانه موسسه شرق‌شناسی، کتابخانه فلسفه و ... است که هر یک در محلی جداگانه در دانشگاه آکسفورد قرار دارد.

در میان مجموعه‌های مهم نسخه‌های خطی شرقی این کتابخانه، می‌توان به مجموعه‌هایی اشاره کرد که در قرن ۱۷ و ۱۸ به کتابخانه راه یافته و تعداد قابل توجهی از آنها را نسخه‌های خطی عربی - حدود ۱۷۰۰ نسخه - تشکیل می‌دهد. مجموعه کتب خطی فارسی این کتابخانه نیز که بالغ بر ۱۶۱ نسخه است، عمدتاً در قرن ۱۹ به کتابخانه راه یافته و بخش قابل توجهی از مجموعه را تشکیل می‌دهد.

Fax: +44 1865 277937

E-mail: sandra.bailey@wadham.oxford.ac.uk

Web: <http://www.lib.ox.ac.uk/libraries/guides/>

WAD.html

بخش ایران‌شناسی این کتابخانه دارای منابع مختلف در باب ایران است. بخصوص مجموعه آن در زمینه تاریخ و فرهنگ ایران - از ابتدای ورود اسلام به ایران تا جنگ جهانی اول - قابل ذکر است. دارای مجموعه‌ای از کتب خطی و چاپ‌سنگی شیعی و فقهی به زبان عربی و فارسی؛ و مجموعه‌ای از کتب چاپی به زبان ارمنی است.

تعداد کتب آن عبارت است از: اسلام ۴۲۰ جلد، ادبیات فارسی ۷۰۰ جلد، تاریخ ایران ۱۵۰۰ جلد، نسخ خطی ۷۷۰ نسخه، آثار چاپ سنگی ۳۹۰ جلد، کتب چاپی ارمنی ۹۰۰ جلد.

ادنبورگ Edinburg

کتابخانه ملی اسکاتلند

National Library of Scotland

George IV Bridge

Edinburgh

EH1 1EW

Scotland,

UK

Tel: +44 131 2264531

Fax: +44 131 6224803

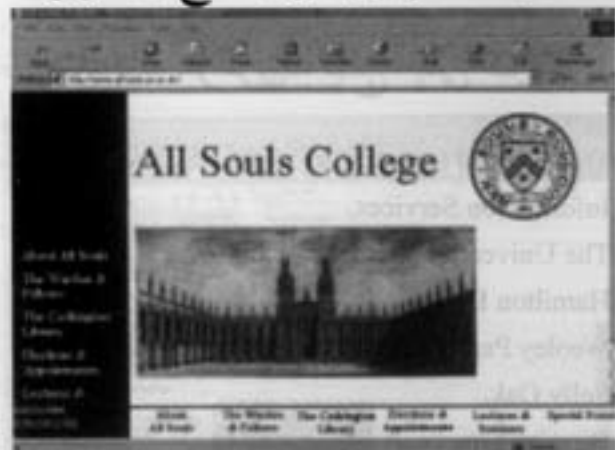
Email: enquiries@nls.uk

Email: manuscripts@nls.uk

Web: <http://www.nls.uk/>

در این کتابخانه منابع چاپی به زبان عربی و یا سایر زبان‌های خاورمیانه بسیار ناچیز است اما این کتابخانه جزو کتابخانه‌های مشمول قانون و اسپاری است، و مجموعه کاملی از انتشارات بریتانیا در باره اسلام و خاورمیانه بخصوص انتشارات قرن بیستم را دریافت

کتابخانه کودرینگتون، کالج آل سولز

Codrington Library All Souls College High Street
Oxford OX1 4AL

Tel: +44 1865 279318

Fax: +44 1865 279299

E-mail: codrington.library@all-souls.ox.ac.uk

Web: <http://www.all-souls.ox.ac.uk/>

تاریخ تشکیل مجموعه کتابخانه به سال ۱۷۱۰ بازمی‌گردد. مجموعه آن حول موضوعاتی چون حقوق، تاریخ معاصر، تاریخ نظامی و مطالعات استراتژیک، و نظایر آن است و در واقع، به عنوان یکی از کتابخانه مرجع عمل می‌کند.

این کتابخانه فاقد منابع مربوط به خاورمیانه است و در این حوزه مجموعه‌سازی نمی‌کند اما دارای تعدادی نسخه خطی فارسی متعلق به قرن ۱۲ هجری قمری است که کمتر مورد مراجعه قرار گرفته‌اند. ضمن آنکه هنوز فهرستی از آنها تهیه نشده است.

کتابخانه کالج وادهام

The Library,
Wadham College,
Oxford, OX1 3PN

Tel: +44 1865 277914

۶۵

نگارش و دستور زبان، و طب و طباطبائی است.

کتابخانه مرکزی، کالج سلی اک

The Orchard Learning Resources Centre,
Information Services,
The University of Birmingham,
Hamilton Drive,
Weoley Park Road,
Selly Oak,
Birmingham
B29 6QW

Tel: +44 121 415 8454

Fax: +44 121 415 8476

Email: olrc@bham.ac.uk

Web: <http://www.olrc.bham.ac.uk>

این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از کتب اسلامی بنام مجموعه مینگانا است. دکتر آلفونس مینگانا (Alphonse Mingana) از سال ۱۹۲۴ تا ۱۹۲۹ اقدام به گردآوری این مجموعه‌ای از نسخ خطی از منطقه خاور نزدیک نمود. منابع این کتابخانه همه کشورهای اسلامی را در همه زمینه‌ها پوشش می‌دهد و بسیاری از متون اسلامی قدیم و جدید را در اختیار دارد. این کتابخانه دارای بخشی در باره خلیج فارس است. فهرست کتابهای اسلامی جدید نیز از طریق فهرست‌های رایانه‌ای کتابخانه قابل بازیابی است. تعداد تقریبی کتب: به زبانهای اروپایی ۱۰/۰۰۰ جلد، متون عربی ۳۰۰۰ جلد، نشریات ادواری ۱۳۰ عنوان، متون عربی بر روی قطعات کاغذ و پاپیروس ۴۰۰ برگ. این کتابخانه همچنین دارای ۶۶۰ نسخه خطی سریانی، و ۲۲۷۰ نسخه خطی عربی است که ۲۷۰ جلد از این تعداد مربوط به متون مسیحی و مابقی مربوط به متون و موضوعات اسلامی است.

می‌کند. تعداد کمی نسخه‌های خطی عربی و فارسی در اینجا موجود است. این کتابخانه همچنین مجموعه‌ای از نقشه‌ها (ی عمومی) منطقه خاورمیانه و نقشه‌های طبیعی است که به خوبی حفظ و نگهداری شده است. این نقشه‌ها لبنان، ترکیه، و فلسطین اشغالی را با نقشه‌هایی با مقیاس ۱:۱/۰۰۰/۰۰۰ و ۲۵۰:۱/۰۰۰، و ایران را با مقیاس ۱:۱/۰۰۰/۰۰۰ و ۱:۱/۰۰۰/۵۰۰ تحت پوشش قرار می‌دهند. تعدادی از نقشه‌های جنگی، هرچند ناقص، در باره عراق و یمن و ... در اینجا قرار دارد.

بلفاست Belfast

کتابخانه دانشگاه کوینز بلفاست

The Library,
The Queen's University of Belfast,
Belfast BT7 1LS,
United Kingdom

Tel: +44 2890 335023 / +44 2890 273613

Fax: +44 1232 323340

Email: j.mccurry@qub.ac.uk

Web: <http://www.qub.ac.uk/lib/>

هسته اصلی منابع فارسی و عربی موجود در این کتابخانه از بین مجموعه کتابهای کتابخانه شرقی پروفیسور چارلز مک دوآل (Charles MacDoual) استاد پروفیسور زبان یونانی (۱۸۵۰-۱۸۷۸) و توسط دوستان وی انتخاب و خریداری و در سال ۱۸۷۹ به کتابخانه اهدا شده است. در این دانشگاه از سال ۱۹۶۷ تا کنون کلاسهایی در زمینه مطالعه زبانهای سامی دایر است. تعداد تقریبی کتابها عبارت است از: تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، سیاست، جامعه‌شناسی و حقوق ۲۰۰۰ عنوان؛ ادبیات ۱۲۰۰ عنوان، اسلام ۵۰۰ عنوان، یهودیت ۱۱۰۰ عنوان، عهد عتیق ۲۰۰۰ عنوان، علوم و فلسفه ۱۲۵ عنوان، موسیقی و هنر ۷۰ عنوان. سایر موارد قابل ذکر شامل ۲۰۰ عنوان کتابهای فارسی و عربی (عمدتا چاپ اروپا) از قرن ۱۷ تا ۱۹ از مجموعه پروفیسور مک دوآل و ۵۳ نسخه کتاب خطی فارسی قرنهای ۱۷ و ۱۸ (در باب شعر و داستان، تاریخ و جغرافیا، اخلاق و تصوف، آیین

جلد کتب خطی عربی گزیده در موضوعات مختلف است که پهنه و گستره فرهنگی اسلام را به نمایش می گذارد. این نسخه ها مربوط به سده های دوم تا شانزدهم ه. ق.، متعلق به کشورهای اسلامی، ایران، ترکیه و هندوستان است که در آن اوج هنر خوشنویسی، تذهیب، نقاشی مینیاتور، صحافی و... به نمایش درآمده است. در این کتابخانه ۳۰۰ نسخه خطی فارسی، ۲۵۰ نسخه خطی ترکی و ۷۰ نسخه خطی مغولی وجود دارد که عمدتاً بنا به ارزش هنری آنها گردآوری شده است. مجموعه قرآنی بسیار با اهمیت این کتابخانه دارای ۳۰۰ نسخه خطی قرآن از سراسر جهان اسلام است.*

کتابخانه ملی ایرلند

The National Library of Ireland,
Kildare Street, Dublin 2, Eire

Telephone: +353 1 60302 00

Fax: +353 1 67666 90

E-mail: info@nli.ie

Web: http://www.nli.ie/

از آنجا که کتابخانه ملی ایرلند در وهله اول کتابخانه ای ویژه مطالعات مربوط به ایرلند است، بنا بر این منابع شرقی کمی در این کتابخانه وجود دارد، به استثنای برخی کتب سفرنامه مربوط به قرن های ۱۸ و ۱۹ که بیشتر آنها نیز جزو نسخه های نادر یا فوق العاده به حساب نمی آیند. در هر حال این کتابخانه دارای مجموعه کوچکی از نسخ خطی من جمله قرآن های خطی است.

کتابخانه آکادمی سلطنتی ایرلند

The Library,
Royal Irish Academy,
19 Dawson Street,
Dublin 2, Eire

Tel: +353 1 6762570

دوبلین Dublin

کتابخانه چستر بیٹی

The Chester Beatty Library.

Dublin Castle,
Dublin 2, Eire

Tel: +353 1 4070750

Fax: +353 1 4070760

Email: info@cbl.ie

Web: http://www.cbl.ie/home/

سر آلفرد چستر بیٹی (Sir Alfred Chester Beatty) در نیویورک به دنیا آمد. او همزمان هم مهندس معدن بود و هم یک مجموعه دار آثار هنری. مجموعه قرآن های خطی وی بی نظیر است. با افزودن شدن قرآن های نفیس و زیبایی که وی تصادفاً در اوائل قرن بیستم در قاهره به آنها دست یافت باز هم بر غنای آن افزوده شد. او در سال ۱۹۵۰ به دوبلین رفت و در آنجا کتابخانه ای ویژه برای نگهداری کتب خطی و چاپی خود بنا نهاد. مجموعه او که بالغ بر ۱۳۰۰۰ جلد کتاب و پاره ای اشیاء دیگر بود، پس از درگذشت وی به مردم ایرلند سپرده شد.

کتابخانه دارای بخش منابع مرجع است که در آن منابع اسلامی و آثار مربوط به هنر مغولان هند نگهداری می شود. مجموعه اصلی کتب اسلامی این کتابخانه بالغ بر ۳۰۰۰

سرزمین‌های انجیلی قبل از میلاد مسیح و نظایر آن است که در قفسه‌های باز در دسترس قرار دارند. منابع مرتبط دیگری از این دست نیز که بر اساس قانون و اسپاری دریافت می‌شود در مخزن بسته این کتابخانه موجود است اما امکان تخمین تعداد آنها عملی نیست. تعداد تقریبی نسخه‌های خطی شرقی این کتابخانه ۲۰۰ نسخه است.

دورهام Durham

کتابخانه دانشگاه دورهام

Durham University Library
Stockton Road
DURHAM
DH1 3LY
United Kingdom

Tel: +44 191 3342968

Fax: +44 191 3342971

Email: main.library@durham.ac.uk

Web: <http://www.dur.ac.uk/library/>

کتابخانه دانشگاه دورهام دارای مجموعه‌ای غنی از منابع چاپی، خطی و اسناد آرشیوی در حوزه خاورمیانه و جهان اسلام است که عمده این منابع از سال ۱۹۵۰ به بعد به منظور پشتیبانی از برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه گردآوری شده است. مجموع این منابع از سال ۱۹۹۵ به دو محل جداگانه نگهداری می‌شود: منابع مرجع و امانی، نشریات و روزنامه‌ها و واحد اسناد خاورمیانه که در سال ۱۹۹۳ از مرکز مطالعات خاورمیانه و اسلام انتقال یافته در کتابخانه مرکزی دانشگاه؛ و کتب چاپی قدیمی، نسخ خطی و منابع آرشیوی در ساختمان کاخ سبز نگهداری می‌شود.

مجموعه منابع امانتی و مرجع شامل منابع کلیه کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا از ایران و ترکیه تا تیوبی و افغانستان و قفقاز و جمهوری‌های آسیای مرکزی از دوران باستان تا دوران معاصر را شامل می‌شود. تعداد زیادی از آثار موجود به زبان عربی، فارسی و ترکی است.

Fax: +353 1 6762346

Email: E-mail: s.fitzpatrickria.ie

Web: <http://www.ria.ie/library&catalogue/index.html>

این کتابخانه دارای محدودی نسخه‌های خطی و نقاشی‌های شرقی است. بخش‌هایی از طومارهای انجیل به زبان عبری و نسخه‌های خطی عربی و فارسی از جمله منابع مجموعه این کتابخانه است.

کتابخانه کالج ترینیتی

Trinity College Library

College Street

Dublin 2, Eire

Tel 00353 1 677 2941

Fax 00353 1 671 9003

Email: robin.adams@tcd.ie

Email: bmeehan@tcd.ie

Web: <http://www.tcd.ie/Library/>

کتابخانه کالج ترینیتی، تحت قانون و اسپاری، از سال ۱۸۰۱، کتب و نشریات مرتبط با خاورمیانه را دریافت می‌دارد اما از آنجا که خاورمیانه تنها موضوع مورد تدریس در این کالج نیست به همین دلیل این مجموعه از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار نشده است. تعداد تقریبی کتب و نشریات عبارت است از: تعداد ۶۰۰ جلد کتاب و ۴۰۰ جلد نشریات مربوط به یهودیت، اعراب و تاریخ

St Andrews University Library,
North Street, ST ANDREWS,
Fife KY16 9TR, Scotland

Tel: +44 133 4462281

Tel: +44 133 446339 (Manuscripts)

Fax number: +44 133 4462282

E-mail: lis.library@st-and.ac.uk

Email: nhr1@st-and-ac.uk (Manuscripts)

Web: <http://www-library.st-andrews.ac.uk/>

تاریخ تاسیس این کتابخانه سال ۱۶۱۱ میلادی بوده است. کتابخانه دارای مجموعه‌ای از کتب چاپی قدیمی در حوزه خاورمیانه نظیر نسخه‌ای از انجیل به زبان عربی، کتاب اقلیدس به زبان عربی و ... است. بخش نسخ خطی این کتابخانه در سال ۱۹۵۹ میلادی تاسیس شده و دارای مجموعه‌ای از کتب خطی شرقی از جمله کتب خطی عربی، فارسی و ترکی است. این کتابخانه دارای ۶۰۰ نسخه خطی اسلامی (عمدتاً به زبان عربی، فارسی و ترکی)، ۶۰۰۰ جلد کتاب در باب زبان و ادبیات عرب، ۶۰۰۰ جلد کتاب در باب خاورمیانه و تعداد ۸۰ نسخه کتاب خطی به سایر زبانهای خاورمیانه است. فهرست پیوسته (online) منابع و کتب این کتابخانه از طریق پایگاه اینترنتی آن در دسترس قرار دارد.

کمبریج Cambridge

مجموعه انجمن کتاب مقدس

Bible Society's Library,
Cambridge University Library,
West Road,
Cambridge CB3 9DR

Tel: +44 122 3333000

Fax: +44 122 3333160

e-mail: bslib@lib.cam.ac.uk

Web: <http://www.lib.cam.ac.uk/readershandbook/>

بخش کتب قدیمی، شامل منابع آرشیوی و نسخه‌های خطی دارای منابع مهم تحقیقاتی در حوزه خاورمیانه و اسلام است. منابع چاپی قدیمی شامل منابع منتشره تا سال ۱۸۵۰ است. مجموعه کوچکی از منابع خطی اسلامی نیز در این بخش نگهداری می‌شود.

SOUTHAMPTON ساوت‌همتون

کتابخانه پارکز، دانشگاه ساوت‌همتون
Parkes Library, University of Southampton
Parkes Institute,
c/o History,
University of Southampton,
Southampton, SO17 1BJ,
UNITED KINGDOM

Tel: +44 238 059 2261,

Fax: +44 238 059 3458

Email: parkes@soton.ac.uk

Web: <http://www.parkes.soton.ac.uk/library.htm>

این کتابخانه در واقع یک مجموعه تخصصی است که موضوع آن بر یهودیت و روابط دنیای یهود با غیریهودیان متمرکز است. شامل ۲۰/۰۰۰ جلد کتاب، ۳۶۰ دوره نشریات، و ۵۰۰ نسخه خطی، و آرشیوی بزرگ از اسناد و مدارک مربوط به موضوع فوق است. بخشی از منابع آرشیوی این کتابخانه در سال ۱۹۶۴ توسط دکتر جیمز پارکز James parkes اهدا شده است. کتابخانه پارکز دارای منابعی در باب تاریخ جوامع یهود در سرتاسر دنیا، تاریخ فلسطین و ایجاد صهیونیزم، روابط اعراب و یهود، روابط مسیحیان و یهود و ... است.

سنت آندروز ST. ANDREWS

کتابخانه دانشگاه سنت آندروز

همچنین کتابخانه مجموعه‌ای از کتب خطی اسلامی متعلق به کالج کریستی (Corpus Christi College) و دو بخش از مجموعه پوته (Pote collection) متعلق به کالج کینگز (King's College) و کالج اتون (Eton College) را در امانت خود دارد. مجموعه‌های نامبرده منابع تاریخی و ادبی هند و ایرانی (Indo-Persian) بسیاری را در خود جای داده‌اند. نوشته‌های ای. جی براون (E. G. Browne) متعلق به کالج پمبروک (Pembroke College) در مجاورت مجموعه کتابخانه نگهداری می‌شود و فهرست مشخصات آنها در فهرست کتابخانه آمده است.

کتابخانه کالج حضرت عیسی مسیح

The Library,
St Andrew's Street,
Cambridge CB2 3BU

Tel: +44 122 3334900
Fax: +44 122 3334967

Email: admissions@christs.cam.ac.uk
Web: <http://www.christs.cam.ac.uk/info/library/>

مجموعه شرقی (عربی و خطی) عمدتاً شامل کتبی است که به کتابخانه سپرده و یا اهدا شده است. در ۱۸۲۱، تیموتی هوتن (Timothy Hutton) بخشی از مجموعه کتب برادرش را به کتابخانه اهدا کرد. این مجموعه اهدایی شامل نسخه‌های خطی شرقی حدود ۵۰ کتاب خطی فارسی و ترکی - بود. در کتابخانه فهرستی از کتب شرقی موجود است که البته نیاز به بازنگری دارد. همه منابع کتابخانه قدیمی این کالج، فهرست‌نویسی شده و کار بر روی بخش منابع شرقی نیز آغاز شده است.

تعداد تقریبی کتب شامل: ۵۰۰۰ کتاب به زبان‌های عربی، فارسی، عبری، آسوری (Syriac) و آرامی (Aramaic) در مجموعه کتب شرقی شرقی وجود دارد. دوره‌های مفصلی از مجلات نیز در این

انجمن بریتانیایی و برون‌مرزی کتاب مقدس (British and Foreign Bible Society) از سال ۱۹۸۴ در کتابخانه دانشگاه کمبریج مستقر شده است. این مجموعه دارای نظام باز است و به سئوالات تحقیقی که از سرتاسر جهان دریافت می‌کند پاسخ می‌دهد. مجموعه خطی آن بالغ بر ۵۰۰ نسخه است که ۳۹ نسخه آن به زبان عربی و از جمله ۳ جلد قرآن است.

کتابخانه دانشگاه کمبریج

Cambridge University Library,
West Road,
Cambridge CB3 9DR

Tel: +44 122 3333000
Fax: +44 122 3333160
Email: library@lib.cam.ac.uk
Web: <http://www.cam.ac.uk/libraries/>

مجموعه‌های عمومی این کتابخانه از آغاز شامل منابعی در زمینه خاورمیانه و اندیشمندان اسلامی (نظیر ابن رشد، ابن سینا، رازی، و...) بوده است. آثار عربی، فارسی، ترکی و عبری از طریق کاتالوگهای عمومی کتابخانه قابل‌بازرسی است. این کتابخانه پیوسته به خرید کتب و منابع شرقی از کشورهای عربی، ایران، فلسطین اشغالی و ترکیه اقدام می‌کند. در زمینه نسخ خطی، کتابخانه دارای مجموعه گسترده‌ای از ادبیات عرب (بیش از ۱۵۰۰ جلد)، عبری (بیش از ۱۰۰۰ جلد)، فارسی (بیش از ۱۲۰۰ جلد)، آسوری (۳۰۰ جلد)، ترکی (۴۵۰ جلد) و مجموعه ای. جی. براون (E.G. Browne) شامل ۴۸۰ جلد نسخه خطی به زبانهای عربی، فارسی و ترکی است. اوراق و اسناد مجموعه ای. جی. براون آرشیو مهم و منحصر به فردی از اصل منابع و مدارک فارسی در باره مشروطه اول را در خود جای داده است.

فارس (عمدتا منابع تاریخی) ۱۷۰ جلد.

کتابخانه کالج کوینز

The Library,
Queens' Lane,
Cambridge, CB3 9ET

Tel: +44 1223 335549

Fax: +44 1223 335522

Email: <mailto:library@quns.cam.ac.uk>

Web: <http://www.quns.cam.ac.uk/Queens/>

[Library/Library.html](http://www.quns.cam.ac.uk/Queens/Library/Library.html)

مجموعه آثار شرقی این کتابخانه که بالغ بر ۳۵۵ جلد است به صورت دراز مدت به کتابخانه گروه مطالعات شرقی امانت داده شده است. بطور کلی همه منابع موجود در کتابخانه در قرن ۱۹ میلادی خریداری یا به کتابخانه اهدا شده است. تقریباً همه آثار موجود، کتب و متون عربی است اما حدود ۳۰ جلد کتاب به زبان ترکی و ۵۵ جلد به زبان فارسی نیز در میان منابع وجود دارد. از کل منابع، حدود یک سوم شامل واژه نامه‌ها و کتب دستور زبان، یک سوم قرآن و کتب اسلامی و یک سوم باقیمانده کتب فلسفی و ادبی است. مضافاً اینکه، این کالج مجموعه کوچکی از کتب خطی شرقی در اختیار دارد که در خود کالج نگهداری می‌شود. ۸ نسخه از این کتب به زبان فارسی است که برخی متعلق به قرن ۱۶ میلادی (۱۰ هجری قمری) است، و ۱ نسخه متعلق به قرن ۱۴ میلادی (۸ هجری قمری). تعداد ۵ نسخه کتاب خطی زبان ترکی، عمدتاً متعلق به قرن ۱۶ میلادی (۱۰ هجری قمری) نیز در این کالج نگهداری می‌شود.

کتابخانه کالج سنت جان

The Library,
St. John's College Library,
Cambridge CB2 1TP

کتابخانه نگهداری می‌شود. تعداد تقریبی کتب خطی آن شامل: ۰۷ نسخه خطی است. نسخه‌ها به زبان‌های عربی، آرامی، فارسی، قبطی، ترکی، سانسکریت، پالی، اردو، و چینی است.

کتابخانه گروه مطالعات شرق‌شناسی

Faculty of Oriental Studies Library
Sidgwick Avenue,
Cambridge CB3 9DA.

Tel: +44 122 3335112,

Fax: +44 122 3335110.

Email: library@oriental.cam.ac.uk

Web: <http://www.oriental.cam.ac.uk/guide1.html>

مجموعه منابع این گروه عمدتاً در باب زبان، ادبیات، دین، فلسفه و تاریخ کشورهای اسلامی و خاورمیانه است. تاریخ تاسیس این کتابخانه به سال‌های ۱۹۳۰، یعنی زمانی که به کتابخانه موسسه شرقشناسی دانشگاه کمبریج شهرت داشت بازمی‌گردد. مجموعه آن شامل منابع اهدایی بسیاری است که از کتابخانه‌های ای. جی. براون (E.G. Browne)، رینولد نیکلسون (Ranold Nicholson)، رین لوی (Reuben Levy) و آ. جی. آربری (A.J. Arberry) که در میان آنها منابع نادر و نسخه‌های ارزشمند وجود دارد.

این مجموعه دارای منابعی در باره ترکیه، لبنان، سوریه، عراق، ایران، اردن، مصر و عربستان است. زمینه موضوعی این مجموعه عمدتاً مسائل سیاسی قرن ۱۹ و ۲۰ با تأکید بر منطقه خلیج فارس و ناحیه جنوب عربستان است. تعداد تقریبی کتب عبارت است از: کل مجموعه کتب و پیاپی‌ها روبهم بالغ بر ۷۰۰۰ جلد است. تعداد کتب بر اساس دسته‌بندی موضوعات اصلی بدین ترتیب است: منابع مرجع، واژه نامه‌ها و منابع دستور ۱۳۸۰ جلد؛ جغرافی و سفرنامه‌ها ۳۶۰ جلد؛ تاریخ ۴۸۰ جلد؛ اسلام ۱۰۵۰ جلد، هنر و معماری ۱۱۰ جلد؛ فلسفه و ادبیات ۲۴۱۰ جلد؛ سایر موضوعات (علوم، پزشکی و غیره) ۰۸۶ جلد؛ خلیج

به زبانهای عربی، فارسی، ترکی و عبری و منابع اسلامی و منابع مربوط به خاورمیانه است. فهرست توصیفی نسخه‌های خطی فارسی، عربی، و E. H. Palmer منتشر شده است.

گلاسگو Glasgow

کتابخانه دانشگاه گلاسگو

Glasgow University Library
Hillhead Street,
Glasgow, G12 8QE,
Scotland,
UK

Tel: +44 141 3306704
Fax: +44 141 3304952
EMail: library@lib.gla.ac.uk
Web: http://www.lib.gla.ac.uk/

کرسی زبان‌های شرقی در دانشگاه گلاسگو در سال ۱۷۰۸ با اختصاص هزینه‌ای سالانه از سوی ملکه آن (Queen Anne) ایجاد شد و از آن زمان تا کنون کرسی آموزش زبان عربی نیز به سایر زبانهای اصلی اسلامی که از قرن شانزدهم تدریس می‌شد اضافه گردید. بعدها، در قرن نوزدهم، افرادی بنام از جمله جیمز رابرتسون (James Robertson) و دبلیو. بی. استیونسون (W.B. Stivenson) استادی این کرسی را به عهده گرفته‌اند. پس از آن، تدریس زبان عربی در دپارتمان مجزای مطالعات عربی و اسلامی، با جذب دائم دانشجویان کارشناسی ارشد، کتابخانه بخش زبان و ادبیات عربی با هدف اصلی پشتیبانی از آموزش و تحقیقات گروه ایجاد شد.

مجموعه کتابخانه نیز در زمان‌های مختلف با دریافت مجموعه‌های بزرگ کتب اهدایی و یا ارثی غنی‌تر شده است. بر اساس وصیت‌نامه دکتر ویلیام هانتز (William Hunter) کلیه مجموعه‌های

Tel. +44 1223 338662
Fax +44 1223 337035
e-mail: library@joh.cam.ac.uk
Web : http://www.joh.cam.ac.uk/Library/Top_
Page.html

این کتابخانه دارای تعداد کمی کتب درسی جدید است. همچنین حدود ۵۰ نسخه خطی شرقی به زبانهای عربی (۱۲ نسخه)، فارسی (۱۱ نسخه)، ترکی (۳ نسخه)، اردو (۱ نسخه) و ... در این کتابخانه نگهداری می‌شود.

کتابخانه کالج ترینیتی

Trinity College Library,
CAMBRIDGE
CB2 1TQ
United Kingdom

Tel: +44 1223 338488
Fax: +44 1223 338532
Email: trin-lib@lists.cam.ac.uk

Web: http://www-lib.trin.cam.ac.uk/TCCollib.html

این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی

در اینجا برای مجموعه‌های اسلامی و یا مجموعه‌های مربوط به خاورمیانه، مخزن جداگانه‌ای وجود ندارد بلکه این منابع در قسمت‌های مختلف کتابخانه نگهداری می‌شوند. تعداد تقریبی نسخه‌های خطی و کتب چاپی عبارتند از: عربی، فارسی، ترکی، و زبانهای فارسی و ترکی آسیای میانه: ۱۹/۰۰۰ نسخه خطی، ۱۰۰۰/۱۱۰ کتب چاپی (با احتساب منابع کتابخانه دیوان هند)؛ عبری بیش از ۳/۰۰۰ نسخه خطی و ۱۰/۰۰۰ اوراق جنیزه قاهره؛ کتب چاپی عبری، و کتب خطی بدیش ۷۵/۰۰۰ جلد. در اینجا ۳۰/۰۰۰ کتب چاپی و نشریات و ۹۰۰۰ جلد نسخه خطی فارسی نگهداری می‌شود.

کتابخانه بنیاد میراث اسلامی الفرقان

Al-Furqan Islamic Heritage Foundation
Eagle House, High Street, Wimbledon
London SW19 5EF

Tel: +44 20 89441233
Fax: +44 20 89441633
Email: info@al-furqan.com
Web: http://www.al-furqan.com/

بنیاد میراث اسلامی الفرقان در سال ۱۹۸۸ تأسیس شده و از شهرت جهانی برخوردار است. هدف از تأسیس این بنیاد حفظ و نگهداری میراث مکتوب اسلامی بویژه نسخه‌های خطی اسلامی، ارتقای

پرازش وی که هم اکنون موزه هانتترین (Hunterian) را شکل داده، در سال ۱۸۰۷ به کتابخانه رسید. کتابخانه دکتر هانتز، علاوه بر دارا بودن بسیاری از نسخ خطی منحصر بفرد سده‌های میانه، دارای ۱۳۰ نسخه عربی، فارسی و ترکی است. دکتر آ. بی. مک گریگور (A.B. McGrigor) نیز مجموعه کتب خود در باب فلسطین را در دهه ۱۹۳۰ به کتابخانه سپرد. پس از آن نیز با فاصله‌ای کوتاه پروفور و روبرتسون و استیونسون مجموعه‌های شرقی خود را به کتابخانه اهدا نمودند. در ۱۹۷۹ حدود ۲۰۰ جلد کتب کهن عربی عمدتاً در باب شعر از آقای عبدالکریم (Abdul Karim) دانشجوی کارشناسی ارشد هنگام بازگشت وی از عراق خریداری شد. تعداد تقریبی کتب خطی این کتابخانه به شرح ذیل است:

نسخه‌های خطی متعلق به مجموعه هانتترین: عربی ۶۴ جلد، فارسی ۳۲ جلد و ترکی ۳۴ جلد.
سایر نسخ خطی: عربی ۱۹ جلد، فارسی ۱۹ جلد، ترکی ۷ جلد، مالی (جاوه‌ای) ۲ جلد، اردو ۳ جلد.
مجموعه فارمر (Farmer): حدود ۱۶۰۰ جلد (دستنویس و چاپی) از آثار شرقی، موسیقی و ادبیات عمومی که توسط دکتر هنری جورج فارمر (Henry George Farmer) به کتابخانه اهدا شده و عمدتاً در باب خاورمیانه و منابع موسیقی است.

لندن London

کتابخانه بریتانیا، مجموعه‌های شرقی و دیوان هند (اینڈیا آفیس)

Asia Pacific & Africa Collections
96 Euston Road
London NW1 2DB
United Kingdom
Tel: +44 (0)20 7412 7873
Fax: +44 (0)20 7412 7641
Email: oioc-enquiries@bl.uk
Web: http://www.bl.uk/collections/orientaloffice.html

Tel: +44 207 8816014 / +44 207 8816000

Fax: +44 207 8816040

Email : library@iis.ac.uk

Email: info@iis.ac.uk

Web: http://www.iis.ac.uk/library_iis/library_l2.htm

موسسه مطالعات مذهب اسماعیلی در سال ۱۹۷۷ با هدف ارتقاء تحقیقات و آشنایی با فرهنگ و جوامع اسماعیلی مذهب در گذشته و حال و درک بهتر روابط آنها با سایر جوامع و مذاهب تاسیس شده است. کتابخانه این موسسه در سال ۱۹۷۹ تاسیس شده و نقش آن متناسب با اهداف و فعالیت‌های موسسه به دو بخش تقسیم می‌شود: نخست ایجاد و توسعه مجموعه‌ای از منابع خطی و چاپی مربوط به اسماعیلیان و سپس پشتیبانی از برنامه‌های موسسه از طریق فراهم‌آوری منابع مورد نیاز درسی. مجموعه منحصر بفرد این کتابخانه در مورد منابع اسماعیلی، از بزرگترین مجموعه‌های موجود در غرب به شمار می‌آید و دارای منابع خطی، منابع چاپی، مقالات و پایان‌نامه است.

این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از منابع مرجع، نشریات ادواری، متون اولیه و اساسی است که بر مطالعه جنبه‌های مختلف تاریخ، الهیات، فلسفه، حقوق و ادبیات اسلامی متمرکز است و شمار آن بالغ بر ۲۵۰۰۰ جلد است. مجموعه نسخ خطی مخزن این کتابخانه حدود ۸۰۰ جلد است که منابع ضروری محققان و دانشجویان علاقمند به مطالعه مذهب اسماعیلی را در اختیارشان قرار می‌دهد. نسخ خطی غیر اسماعیلی مجموعاً ۴۵۰ جلد است و موضوعات مختلفی نظیر تفاسیر قرآن، فقه، الهیات، فلسفه، تاریخ، زندگینامه‌ها، منطق، طب و کیمیاگری را در برمی‌گیرد. این کتابخانه ۳۰۰ نسخه خطی فارسی در اختیار دارد. مولفان بسیاری از این کتب اسماعیلی مذهب هستند. از جمله آثاری که در این بخش نگهداری می‌شود، دیوان ناصر خسرو و تاریخ جهان‌گشای جوینی است.

مطالعات و تحقیقات، فهرست‌نویسی منابع خطی اسلامی، انتشار، حفاظت و مرمت نسخه‌های خطی اسلامی در سرتاسر جهان ذکر شده است.

کتابخانه این بنیاد در سال ۱۹۹۱ توسط شیخ احمد زکی یمانی تاسیس شده است. کتابخانه سیاست مجموعه سازی خود را بر مبنای تامین نیازهای آن دسته از محققان بنا گذاشته که به تحقیقات اسلامی بویژه در حوزه نسخ خطی اسلامی می‌پردازند. این کتابخانه دارای مجموعه‌ای غنی نزدیک به ۱۴۰۰۰ جلد کتب و منابع مرجع در باب کتابشناسیها، فهرستهای نسخ خطی موجود در بیش از ۹۰ کشور اسلامی، زندگینامه‌های علمای اسلامی و مجموعه‌ای از کتب در باب زبان و ادبیات عرب، تاریخ، فلسفه، و علوم اسلامی است. این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی به شکل میکروفیلم و لوح فشرده به زبانهای عربی، فارسی، ترکی و ... است. کتابخانه موظف به فراهم‌آوری دائم کلیه منابع مهم مرجع به زبانهای اسلامی و اروپایی است ضمن آنکه مجموعه‌ای بالغ بر ۲۰ عنوان مجلد تخصصی در زمینه‌های فوق را مشترک است. منابع تحقیقی ارزشمند موجود در اینجا، این کتابخانه به یکی از مراکز مهم تحقیق در حوزه نسخ خطی اسلامی تبدیل کرده است.

کتابخانه موسسه مطالعات (مذهب) اسماعیلی

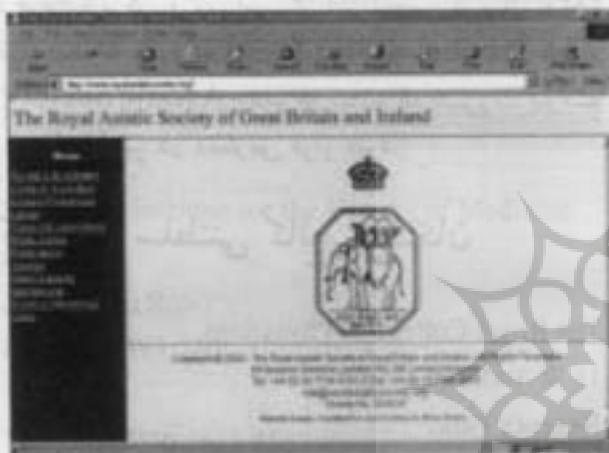
42-44 Grosvenor Gardens

London, SW1W 0EB

United Kingdom

کتابخانه دردسترس است. بسیاری از این آثار برای مطالعه کتب اسلامی بسیار حائز اهمیت است. این نکته را نیز یادآور می‌شود که تعداد زیادی از آثار نقاشی مینیاتور هندی و ایرانی در بخش مجموعه هند و جنوب شرقی آسیا نگهداری می‌شود. کتابخانه ملی هنر دارای مجموعه‌ای غنی از نشریات ادواری جاری و قدیمی مربوط به هنرهای اسلامی است.

کتابخانه انجمن سلطنتی آسیا

The Royal Asiatic Society
60 Queens Gardens,
London W2 3AF,
United Kingdom

Tel: +44 207 7244741-2

Fax: +44 207 7064008

Email: info@royalasiaticsociety.org

Web: <http://www.royalasiaticsociety.org/>

انجمن سلطنتی آسیا در پانزدهم مارس ۱۸۲۳ توسط یکی از اساتید بنام زبان‌ساز سانکریت، هنری توماس کولبروک (Henry Thomas Colebrooke) تأسیس شد. این انجمن فعالیت‌های مختلفی در زمینه خاور نزدیک، خاورمیانه و آسیا انجام می‌دهد و اداره سازمان ترجمه‌های شرقی (Oriental Translation Fund) با هدف تسهیل انتشار ترجمه‌های اصیل از متون شرقی؛ و سازمان تک‌نگاشت‌های راس (RAS Monograph Fund) با هدف انتشار آثار اصیل در

کتابخانه ملی هنر، موزه ویکتوریا و آلبرت

National Art Library, Victoria and Albert
Museum

Reader Registration,

National Art Library,

Victoria and Albert Museum,

London SW7 2RL

United Kingdom

Tel: +44 20 7942 2400

Fax: +44 20 79422401.

Email: nal.enquiries@vam.ac.uk

Web: <http://www.nal.vam.ac.uk/>

مجموعه منابع اسلامی این کتابخانه بتدریج و از زمان تأسیس این کتابخانه از نیمه قرن نوزدهم تشکیل شده است. بعنوان کتابخانه ملی هنر، وظیفه اساسی کتابخانه آن است که تا حد ممکن در زمینه هنرهای زیبا و تزئینی غنی باشد. با پیروی از این سیاست منابع اسلامی نیز گردآوری شده است و به احتمال این کتابخانه یکی از بهترین مجموعه‌های آثار هنری اسلامی در بریتانیا را در اختیار دارد. آثار تاریخی، جغرافیایی و توپوگرافی موجود در پلازه خاورمیانه نیز در همین راستا و برای تکمیل مجموعه کتب هنری تهیه می‌شود. کتب مرجع پایه برای مطالعات هنرهای اسلامی، فرهنگ‌های لغت به اکثر زبانهای خاورمیانه، دایره‌المعارف اسلام و ترجمه‌های مختلفی از قرآن نیز در این مجموعه قرار دارد.

کتابخانه ضمناً دارای یک موزه از اشیاء هنری است.

در میان آنها تعدادی صحافی‌های اسلامی (Islamic bookbindings) بسیار نفیس، در حدود ۱۱۰ جلد، و ابزار صحافی به چشم می‌خورد. مجموعه‌ای از آثار خطی به زبان عربی، فارسی و ترکی که بسیاری از آنها نسخه‌های مذهب‌اند، بعلاوه آلبوم‌هایی از نمونه آثار خوشنویسی نیز در اینجا موجود است. تمامی این آثار فهرست‌شده و زیراکس آن در یک جلد در ورودی

کتابخانه مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی (دانشگاه لندن)

The Library,
School of Oriental & African Studies
Thornhaugh Street
Russell Square
London WC1H 0XG
United Kingdom

Telephone: +44 20 7637 2388

Fax: +44 20 7436 3844

e-mail: libenquiry@soas.ac.uk

email: pc7@soas.ac.uk

Web: <http://www.soas.ac.uk/library/>

کتابخانه مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی دارای یکی از بزرگترین و معتبرترین مجموعه‌های مطالعات شرقی و آفریقایی در بریتانیا است. این کتابخانه در ۱۹۱۷ با مجموعه‌ای کوچک آغاز به کار کرد و در حال حاضر، ۸۵۰/۰۰۰ کتاب، ۴۵۰۰ عنوان روزنامه و نشریات ادواری، و تعداد قابل توجهی منابع آرشیوی و نسخ خطی کمیاب و منحصر به فرد مجموعه این کتابخانه را تشکیل داده است. این کتابخانه دارای بخش‌های تخصصی متعددی است. بخش مطالعات اسلامی خاورمیانه و خاور نزدیک دارای مجموعه‌ای بالغ بر ۸۵۰/۰۰۰ جلد است. در همین بخش تعداد ۲۰ نسخه کتاب خطی عربی، ۴۰۰ نسخه کتاب خطی فارسی و ۴۵ نسخه کتاب خطی ترکی نگهداری می‌شود. تعداد کتب چاپی این بخش به زبان‌های عربی، فارسی و ترکی به ترتیب ۳۵/۰۰۰، ۱۰/۰۰۰ و ۷/۰۰۰ جلد است. مجموعه کتب فارسی این بخش عمدتاً مربوط به تاریخ ایران باستان، ادیان ایران باستان و بویژه زرتشتی است. از سال ۱۹۸۹ به بعد همه کتابهای دریافت شده، فهرست‌نویسی و هم اکنون از طریق اینترنت در دسترس و قابل بازیابی است.

زمینه مطالعات شرق‌شناسی را به عهده دارد.

کتابخانه دارای ۱۰۰/۰۰۰ جلد کتاب و نشریات ادواری در باب جغرافی، تاریخ، زبانها، ادبیات، فرهنگها، باستان‌شناسی، فلسفه و هنر و ادیان مختلف شرقی است. کتب موجود اغلب به زبان انگلیسی و برخی نیز به زبان فرانسه و آلمانی است. این کتابخانه دارای مجموعه‌ای حدود ۱۵۰۰ نسخه خطی و از جمله نسخه‌های خطی اسلامی و نسخ خطی فارسی، عربی، ترکی و... است. این انجمن از سال ۱۸۳۴ **The Journal of the Royal Asiatic Society** نیز فصلنامه معروف منتشر می‌سازد که بصورت پیوسته **Online** نیز در دسترس قرار دارد.

کتابخانه سلطنتی کالج پزشکان

The Royal College of Physicians,
11 St Andrews Place,
Regent's Park,
London NW1 4LE

Tel: +44 20 7935 1174

Fax: +44 20 7487 5218

Web: <http://www.rcplondon.ac.uk/college/library/index.htm>

این کتابخانه علاوه بر منابع تازه پزشکی، دارای منابعی مهم در باب تاریخ پزشکی است. مجموعه آن بالغ بر ۵۰/۰۰۰ جلد کتاب است. آرشیو مجلات آن شامل ۲۰۰ عنوان مجلات پزشکی قدیمی است و در حال حاضر نیز ۶۱ عنوان مجله در حوزه‌های مختلف پزشکی و از جمله تاریخ پزشکی را مشترک است. تعداد ۶۶ نسخه کتب خطی شرقی از جمله کتب خطی عربی (از شماره ۱-۵۴) و کتب خطی فارسی (از شماره ۴۶ تا ۲۶) نیز در مخزن این کتابخانه نگهداری می‌شود.

کتابخانه موسسه تاریخ پزشکی ولکام

The Library,
Wellcome Institute for the History of Medicine
Library,
183 Euston Road
London NW1 2BE

Tel: +44 (0)20 7611 8582

Fax: +44 (0)20 7611 8369

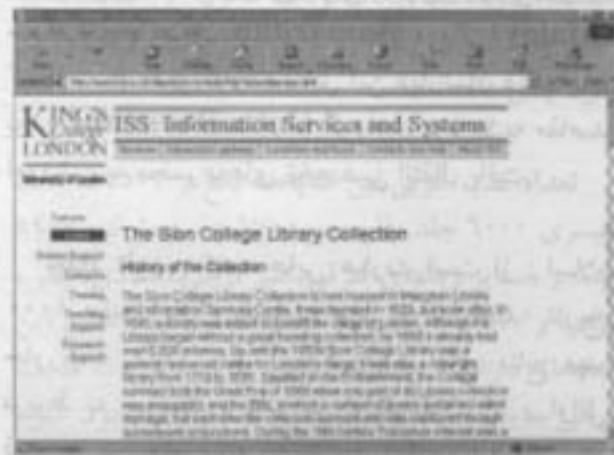
E-mail: library@wellcome.ac.uk

Web: <http://library.wellcome.ac.uk/>

این کتابخانه که در سال ۱۶۲۳ میلادی تاسیس شده، یکی از بهترین کتابخانه‌های بریتانیا در حوزه الهیات و مذهب است. مجموعه آن بیش از ۱۰۰۰/۰۰۰ جلد کتاب شامل مذهب را شامل می‌شود. برای مجموعه کتب اسلامی و کتب مربوط به حوزه خاورمیانه که مجموعه‌ای کوچک را تشکیل می‌دهد، بخش مجزایی در نظر گرفته شده. بلکه کتب این حوزه در میان مجموعه منابع کتابخانه پراکنده است. نسخه‌های شرقی این کتابخانه شامل کتب خطی عربی، فارسی و ترکی است. رویه‌رفته این کتابخانه دارای ۸۸ جلد کتاب چاپی در باب اسلام، ۲۵ کتاب چاپی به زبان عربی و ۳۰ جلد کتاب چاپی در باب تاریخ خاورمیانه؛ ۱۹ نسخه خطی شرقی، و ۳ نسخه خطی عبری است.

مجموعه دارای ۱۶۲۹/۰۰۰ جلد کتاب شامل مذهب را شامل می‌شود. در مجموع دارای ۵۰۰/۰۰۰ جلد کتب چاپی و خطی شرقی و غربی است که تاریخ آنها به قرن ۱۵ م. (۹۰ ه. ق.) بازمی‌گردد. به طور نمونه، این کتابخانه دارای ۶۱۷ نسخه خطی فارسی، ۸۰۰ نسخه خطی عربی، ۲۹ نسخه خطی ترکی، ۱۹ نسخه خطی به زبان اردو، ۸۰ نسخه چاپی فارسی، ۲۲۵ نسخه چاپی عربی، ۱۵۷ نسخ چاپی ترکی و ۱۳۰ نسخه چاپی اردو است. کتابخانه این موسسه ماهنامه‌ای ارزشمند با عنوان **Wellcome bibliography for the history of medicine** منتشر می‌سازد که در آن

کتابخانه کالج سیون

King's College London,
Strand, London WC2R 2LS,
England, United Kingdom.

Tel: +44 20 7836 5454

Email: issenquiry@kcl.ac.uk

Web: <http://www.kcl.ac.uk/depsta/iss/schools/hisp/humanities/sion.html>

این کتابخانه که در سال ۱۶۲۳ میلادی تاسیس شده، یکی از بهترین کتابخانه‌های بریتانیا در حوزه الهیات و مذهب است. مجموعه آن بیش از ۱۰۰۰/۰۰۰ جلد کتاب شامل مذهب را شامل می‌شود. برای مجموعه کتب اسلامی و کتب مربوط به حوزه خاورمیانه که مجموعه‌ای کوچک را تشکیل می‌دهد، بخش مجزایی در نظر گرفته شده. بلکه کتب این حوزه در میان مجموعه منابع کتابخانه پراکنده است. نسخه‌های شرقی این کتابخانه شامل کتب خطی عربی، فارسی و ترکی است. رویه‌رفته این کتابخانه دارای ۸۸ جلد کتاب چاپی در باب اسلام، ۲۵ کتاب چاپی به زبان عربی و ۳۰ جلد کتاب چاپی در باب تاریخ خاورمیانه؛ ۱۹ نسخه خطی شرقی، و ۳ نسخه خطی عبری است.

برادرتون (Brotherton) انتقال یافت و مجموعه‌ای از چند صد نسخه خطی عربی، عبری، فارسی، اردو، سامره‌ای باستان (Samaritan) و مالی (Malay) که توسط مدیر گروه سابق این دپارتمان دکتر جان بومن (John Bowman) گردآمده بود بنا به مقاصد آموزشی به مجموعه‌های تخصصی انتقال یافت.

تعداد تقریبی کتب چاپی عبارت است از: اسلام ۱۰۰۰ جلد؛ زبان و ادبیات عربی ۴۵۰۰ جلد؛ تاریخ خاورمیانه ۱۰۰۰ جلد (میکروفیلم های منابع مهم مربوط به سیاست بریتانیا در اواخر قرن ۱۹ و اوائل قرن ۲۰ در خاورمیانه نیز تا حد زیادی این مجموعه را در این زمینه غنی ساخته است)؛ زبان عبری و یهود - دست کم ۲۰۰۰۰ ماده است که عمده آنها عبارتند از الف. ۶۰۰۰ جلد مجله و کتب چاپی، و ب. مجموعه راث (Roth Collection) شامل ۱۰۰۰۰ ماده مجزا (مشکل از ۳۵۰ نسخه خطی، هزار جلد کتب نادر، ۶۰۰۰ جلد مجله و کتب چاپی است.

MANCHESTER منچستر

کتابخانه دانشگاه جان رایلندز منچستر

John Rylands University Library of Manchester,
Oxford Road,
Manchester M13 9PP,
United Kingdom.

Tel +44 161-275 3751/ +44 161-275 3751.

Fax: FAX: +44 161-273 7488

Email: john.laidlar@man.ac.uk

Email: bill.simpson@man.ac.uk

Web: http://rylibweb.man.ac.uk/

مطالعه و تدریس زبانهای شرقی از زمان تاسیس دانشگاه منچستر در سال ۱۸۵۱، دایر بوده است. خانم رایلند به یادبود همسرش، کتابخانه خصوصی جان رایلند را تاسیس و در سال ۱۹۰۰ م. افتتاح نمود. در ۱۹۷۲ کتابخانه‌های دانشگاه منچستر و کتابخانه جان

فهرست مقالات و کتب منتشر شده مرتبط با تاریخ پزشکی ارائه می‌شود. فهرست کتب این کتابخانه از طریق پایگاه اینترنتی آن قابل جستجو و بازیابی است. مضافاً اینکه فهرست کامل نسخ خطی این کتابخانه نیز از طریق پایگاه اینترنتی آن در دسترس قرار دارد.

لیدز Leeds

کتابخانه برادرتون، دانشگاه لیدز

The Brotherton Library

University of Leeds

LEEDS

LS2 9JT

England

Tel: +44 113 2335513

Fax: +44-113 233 5561

Email: library@library.leeds.ac.uk

Web: http://www.leeds.ac.uk/library/

این کتابخانه در سال ۱۹۳۶ تاسیس شده است. مجموعه منابع اسلامی و خاورمیانه عمدتاً در طول ۵۰ سال گذشته از طریق خرید و یا دریافت منابع اهدایی تشکیل شده است. تا اوایل دهه ۱۹۸۰ دپارتمان مطالعات زبان‌های سامی عمدتاً بر مطالعه زبان عبری تمرکز یافته بود اما از آن زمان متوجه مطالعه زبان عبری نیز شد و نام آن به دپارتمان مطالعات عربی مدرن تغییر یافت. در سال ۱۹۹۶ دوباره نام آن به دپارتمان مطالعات عربی و خاورمیانه تغییر یافت. از آن زمان تاکنون کتابخانه این دانشگاه موفق به جذب چندین مجموعه اهدایی مهم به زبان عربی شده است و خریدهای فعلی نیز بر منابع عربی و موضوعات وابسته به آن متمرکز است هرچند خرید منابع مرتبط با مطالعات زبان عبری نیز برای به روز نگهداشتن مجموعه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی در قلمروهای قدیمی‌تر زبان عبری ادامه دارد. منابع مرتبط با تاریخ، سیاست، فلسفه و الهیات خاورمیانه - عمدتاً به زبانهای غربی - نیز خریداری میشود. در ۱۹۹۲ کتابخانه اصلی دپارتمان پراکنده شده، تک‌نگاشتها به کتابخانه

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

بی نوشت ها:

۱. این مقاله بخشی از ترجمه کتابی است که نگارنده در دست چاپ دارد.
Middle East Sources: A Melcom Guide to Middle Eastern and Islamic Books and Materials in the United Kingdom and Irish Libraries by Ian Richard Netton

این کتاب به معرفی مجموعه های چاپی و خطی شرقی و اسلامی در کتابخانه های بریتانیا می پردازد حال آنکه در این مقاله از میان کتابخانه های مذکور، فقط آن دسته از کتابخانه های معرفی شده اند که صرفاً دارای مجموعه های خطی ایرانی و اسلامی هستند.

۲. متزوی، احمد فهرستواره کتابهای فارسی-تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۶۹، ج. ۵، ص. ۹.

برای مطالعه بیشتر نگاه کنید به مقاله:

کتابخانه چستر بیٹی ایرلند و دستنویس های اسلامی / احمد رضا رحیمی ریسه. نامه بهارستان: سال اول، شماره اول، ۱۳۷۹، ص. ۵۹-۶۸

به نشانی:

Durham University Library, Palace Green Section
Palace Green, DURHAM, DH1 3RN
United Kingdom.

Tel: 0044 191 334 2932

Fax: 0044 191 334 2942

e-mail: pg.library@durham.ac.uk

A descriptive catalogue of the Arabic, Persian and Turkish manuscripts in the library of Trinity College, Cambridge by E.H. Palmer, Cambridge, Deighton Bell and Co, 1870.)

۵. جهت مطالعه بیشتر نگاه کنید به مقاله ذیل:

۶. احمد رضا رحیمی ریسه "موسسه تاریخ پزشکی ولکام و دستنویس های اسلامی"، نامه بهارستان، س. ۱، ش. ۲، (۱۳۷۹)، ص. ۵۱۱-۸۱۱

رایلند ادغام شدند و به این ترتیب، کتابخانه جان رایلند دانشگاه منچستر ایجاد گردید. مخزن این کتابخانه در حال حاضر بیش از ۱/۰۰۰/۰۰۰ جلد کتاب را در خود جای داده است.

تعداد کتب عربی این کتابخانه بالغ بر ۱۸/۵۰۰ جلد، عبری ۶۰۰۰ جلد، فارسی ۶۷۰۰ جلد، ترکی ۵۹۰۰ جلد و سایر زبانهای شرقی نظیر ارمنی، آکادی، قبطی، پشتو، و ... ۴۳/۰۰۵ جلد است. بخش نسخ خطی این کتابخانه دارای ۹۰۰ نسخه خطی عربی است که قدمت برخی به یکهزار سال می رسد و موضوعاتی چون علوم قرآنی، فلسفه، نجوم، طب و نظایر آن را در بر می گیرد. تعداد کتب خطی فارسی نیز بالغ بر ۹۵۰ نسخه متعلق به سده های پنجم تا سیزدهم هجری قمری با موضوعاتی نظیر طب و نجوم و جغرافی، تصوف و ادبیات و شعر و کیمیاگری و ... است.

ناتینهام NOTTINGHAM

کتابخانه دانشگاه ناتینهام

Department of Manuscripts and Special Collections
Hallward Library,
University of Nottingham,
University Park,
Nottingham NG7 2RD,
United Kingdom

Tel: +44 115 951 4565

Fax: +44 115 951 4558

Email: mss-library@nottingham.ac.uk

Web: http://www.nottingham.ac.uk/is/

این کتابخانه مجموعه کوچکی در باب اسلام (۵۵۰ جلد)، یهودیت (۷۰۰ جلد) و تاریخ خاورمیانه (۶۵۰ جلد) دارد. بخش نسخ خطی نیز دارای تعدادی نسخ خطی اسلامی است که در مجموعه پارکینز Parkyns نگهداری می شود.